

Araştırma Makalesi/ Research Article

**Picardie Manevralarına Dair Bilgilerin Karşılaştırılması
ve Değerlendirilmesi**

Ali Güllü* – Dilara Uslu**

(ORCID: 0009-0003-5397-2241 / 0000-0001-5623-0794)

Makale Gönderim Tarihi
30.09.2024

Makale Kabul Tarihi
26.12.2024

Atf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Güllü, A., Uslu, D., "Picardie Manevralarına Dair Bilgilerin Karşılaştırılması ve Değerlendirilmesi", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 9/ Özel Sayı: Dr. Selma Pehlivan'a Armağan (2024): 1998-2022.

APA: Güllü, A., Uslu, D. (2024). Picardie Manevralarına Dair Bilgilerin Karşılaştırılması ve Değerlendirilmesi. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 9 (Özel Sayı: Dr. Selma Pehlivan'a Armağan), 1998-2022.

Öz

Birinci Dünya Savaşı öncesinde Fransa'da gerçekleşen bir tatbikat olan Picardie Manevraları'nı ele alan kaynaklar, bu manevraların önemini tam manasıyla yansıtmakta yetersiz kalmaktadır. Söz konusu kaynaklar, Picardie Manevraları'nın içeriği hakkında tam ve net bilgiler verememekte ve hatta Picardie Manevraları ile alakalı birbirinden farklı bilgiler ortaya koydukları için bu durum karışıklık oluşturmakta, dolayısıyla bu konuya dair doğru bilgiye ulaşımı engellemektedir. Bu çalışmada; bu hususlar ile ilgili karışıklık biraz olsun

---

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Türkiye, gulluali95@gmail.com.

MA Candidate, Bilecik Şeyh Edebali University, Institute of Graduate Studies, Main Discipline of History, Turkey.

** Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye, dilara.uslu@bilecik.edu.tr.

Assoc. Prof. Dr., Bilecik Şeyh Edebali University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of History, Turkey.

ortadan kaldırılmaya ve bu konuya dair eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır. Bu makale ile; Birinci Dünya Savaşı'na giden süreç içerisinde düzenlenen Picardie Manevraları'na dair kaynaklarda verilen bilgilerin karşılaştırılması yapılmıştır. Bu manevraların öneminin tam olarak yansıtılabilmesi için başta Fransızca literatür olmak üzere kaynak taraması yapılmış olup dönemin Fransız gazetelerinin yanı sıra konuyu ele alan araştırma eserlerinden faydalanılmıştır. Picardie Manevraları adı altında yapılan çalışmaların verdiği bilgiler üzerinde karşılaştırma yapılmaya çalışılmış ve Birinci Dünya Savaşı öncesinde yapılan Picardie Manevraları ile ilgili karışıklıklara dair bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Picardie Manevraları, askeri manevra, havacılık, Birinci Dünya Savaşı, Fransa, Mustafa Kemal Paşa

Abstract

The sources dealing with the Picardie Maneuvers, an exercise that took place in France before the First World War, are insufficient to fully reflect the importance of these maneuvers. These sources do not provide complete and clear information about the content of the Picardie Maneuvers and even provide different information about the Picardie Maneuvers, which creates confusion and thus prevents access to accurate information on this subject. In this study, it has been attempted to eliminate some of the confusion about these issues and to eliminate the deficiencies on this subject. This article compares the information given in the sources about the Picardie Maneuvers organized during the period leading up to the First World War. In order to fully reflect the importance of these maneuvers, a literature review was conducted, especially in French, and French newspapers of the period as well as research works on the subject were used. A comparison was made on the information provided by the studies conducted under the name of Picardie Maneuvers and an evaluation was made regarding the confusion about the Picardie Maneuvers before the First World War.

Keywords: Picardie Maneuvers, military maneuver, aviation, The Word War I, France, Mustafa Kemal Paşa.

Giriş

Picardie Manevraları, 9-18 Eylül 1910 tarihleri arasında yapılmış, tatbikatlar kısmı ise 12-18 Eylül 1910 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Picardie şehrinde gerçekleşen bu manevralar gerek ordusuyla gerek uçak ve zeplinleriyle gerekse uçak-zeplin karşıtı araçlar olan mitralyöz ve 75 mm'lik toplarla donatılan Fransız otomatik

toplariyla, Almanların Rhein kıyılarında meydana getirmiş olduğu manevraların altında ezilmeme ve meydan okuma amacını taşımaktadır.¹Seçilen bu bölgenin Almanlara sınır teşkil eden bir bölgede olması da² gelişigüzel bir seçim olmadığının kanıtı gibidir. Picardie Manevralarına Osmanlı Devleti'ni temsilen Kolağası Mustafa Kemal (Atatürk), Selâhattin (Köseoğlu) ve Ali Fethi (Okyar) katılmıştır. Yabancı kaynaklarla karşılaştırıldığında Picardie Manevraları'na ilişkin ele alınan bilgiler yeterli düzeyde olmadığı gibi bilgilerin yanlış bir şekilde aktarıldığı görülmektedir. Picardie Manevraları, Birinci Dünya Savaşı sürecinin daha iyi anlaşılmasında oldukça önemli bir yere sahip olmakla beraber Atatürk'ün eğitim hayatının yanı sıra kişiliğinin oluşumunda da önemli bir yere sahiptir.

Picardie Manevralarına Dair Türkiye'deki Literatürdeki Yanlış Bilgilerin Değerlendirilmesi

Picardie Manevraları ile alakalı oldukça mühim bir bilgi kirliliği söz konusudur. Picardie Manevraları'na ilişkin kaleme alınan Türkçe kaynaklar konunun önemini yansıtmak biçimde etraflıca ele alınmamış ve maalesef hatalı bilgilerle konunun tam manasıyla anlaşılmasını etkilemişlerdir. Picardie Manevraları hususunda, öne çıkan hatalı unsurlardan biri tarihlendirilmedir ve bu konu bilgi karışıklığına sebep olmuştur. Kaleme alınan eserlerde manevraların 12 Eylül-12 Ekim 1910 tarihleri arasında gerçekleştiği belirtilmekte ve düzenlenen tatbikatların 17-21 Eylül 1910 tarihleri arasında olduğu şeklinde yanlış bir bilgi verilmektedir.³ Ali Fethi (Okyar) tarafından kaleme alınan eserde de manevraların üç gün sürdüğü şeklinde bir ifadeye yer verilmiştir.⁴ Diğer incelenen eserlerde ise tarihlendirme hususunda 14-18 Eylül şeklinde bir tarih aralığı verilmiştir.⁵ Orhan Aydar tarafından yazılan Uçan

¹ Mehmet Önder, "Atatürk Fransa Picardie Manevralarında", *Erdem Dergisi*, c. 11, S. 32, 1998, s. 527; Fatih Özkurt, *Mustafa Kemal (Atatürk) Döneminde İcra Edilen Askeri Manevra ve Tatbikatlar*, Basılmamış Doktora Tezi, Konya, 2013, s.58.

² Önder, a.g.m., s.527; Özkurt, a.g.t., s.58

³ Önder, a.g.m., s. 527-528; Özkurt a.g.t., s. 58.

⁴ Ali Fethi Okyar, *Üç Devirde Bir Adam*, yay. haz. Cemal Kutay, Tercüman Yayınları, İstanbul, 1980, s. 127.

⁵ Ajun Kunter, *Türk Hava Kuvvetleri Tarihi I*, Hava Kuvvetleri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 2006, s. 42.

Süvariler adlı eserde ise Picardie Manevraları'nın tarihine ve konusuna yer verilmeden sadece kullanılan uçak sayısı ve balonlar hakkında bilgi verilmiştir.⁶ Fakat maalesef bu manevralara katılan uçak ve zeplinlerin adlarına bile yer verilmemiştir. Ne yazık ki konuyu ele alan kaynaklar, Picardie Manevraları'nın önemi konusunda bize yeterli bilgiler verememekte ve konunun anlaşılmasını engellemektedir. Şu ana kadar havacılık ile ilgili ele alınan kaynakların Picardie Manevraları ile ilgili bölümlerinde de çok farklı bilgilere yer verilmemektedir. Manevralara dair literatür tarandığında yazılan hatalı bilgilerin bu şekilde aktarıla geldiği gözlenmektedir. Kısacası incelenen eserler, Picardie Manevraları'nın içeriği ve teması hakkında yeterli bilgiler sunmamakta ve bu da konunun anlaşılmasının önünde bir engel olarak durmaktadır.

Picardie Manevralarının Önemi

Picardie'de gerçekleştirilen tatbikatların yapıldığı döneme baktığımızda devletlerin yürüttüğü politikalar ve gergin siyasi ortamın, Birinci Dünya Savaşı'nın oluşumunun yavaş yavaş şekillendiği bir dönem olduğu görülmektedir. Manevralar öncesindeki manzara şöyleydi:

“1910 yılına doğru Avrupa'nın süper devletleri, çıkarları açısından, tam bir bloklaşma içindeydiler. Silah sanayiinin giderek ilerlemesi, her gün yeni yeni silahların icat edilmesiyle, devletler bu bloklaşmayı zorunlu görüyor, aralarında güç dengeleri oluşturmak için büyük çabalar harcıyorlardı. Almanya, kendini Avrupa'nın en güçlü imparatorluğu olarak biliyor, disiplinli kara ordusunu yenilmez sayıyordu. Şimdi bütün ağırlığını donanmaya vermişti. Fransa, 1871 yılındaki Almanya'ya karşı yenilgisini, hele Alsace-Lorraine'in büyük bir parçasının Almanya'nın eline geçmesini asla unutamıyordu. Almanya'ya harp tazminatı borçlarını ödedikten sonra, modern silahlarla donatılmış bir ordu kurdu. Özellikle uçak sanayiini geliştirerek uçağın bir silah olarak kullanılmasını hedefledi. Savaş uçaklarından güçlü bir filo meydana getirdi. Almanya'ya karşı Ruslarla ittifak içine giren Fransa, şimdi de İngilizlerle anlaşmaya bakıyordu. İngilizlerse, sömürgecilığe dayalı geleneksel politikasını sürdürmekten yana, bu güç dengeleri içinde yerini alıyor, İtalya, Kuzey Afrika'daki Libya topraklarına göz dikiyordu. Avrupa'nın bu karmaşık politik

---

⁶ Orhan Aydar, *Uçan Süvariler*, Ulus Basımevi, Ankara, 1948, s. 10.

arenasında Osmanlılar, İmparatorluğun Orta-Doğu ve Avrupa'daki topraklarını korumaktan başka hiçbir şey düşünemiyordu. İkinci Meşrutiyetin ilanında söz sahibi olan ordu, özellikle ordunun genç subayları politikanın içindeydi, devleti onlar yönetiyorlardı.”⁷

Picardie Manevraları'nın böyle bir zamana denk gelmesi hiç de tesadüf değildir. Nitekim Fransızlar, Birinci Dünya Savaşı'nı Alsace-Lorraine'ı geri almak amacıyla bir fırsat olarak görmüşler ve “intikam savaşı” gözüyle bakmışlardır. Saldırı, savunma ve taktik anlayışının ön planda tutulduğu ve Fransızlar için hayli önemli sonuçlara yol açan Picardie Manevraları'nın hazırlık sürecinde manevraların hazırlayıcısı konumunda olan General Trémeau⁸ başta olmak üzere General Roques⁹'in teşviki ve çabası söz konusu olmuş ve 8 Eylül'de Savaş Bakanı General Brun¹⁰'un da yapılmasını tasdiklediği tatbikatlar gerçekleştirilmiştir.¹¹ Bu süreç şöyle bir seyir takip etmiştir:

“Ağustos 1910 gibi erken bir tarihte General Roques albaylara bir mektup gönderdi. Havacılık birlikleri komutanı Hirschauer, Estienne ve askeri havacılık teçhizatı müdürü Bouttieux, askeri havacılıkta ilerlemeyi hızlandıracak önerileri değerlendirmelerini istedi. Aynı ayın 30'unda bu dört subay bir araya gelerek, Roques tarafından bakana gönderilen ve havacılığı tutarlı ve uzun vadeli bir organizasyon haline getirmek için tasarlanmış bir dizi önlemleri (yapısal ve doktrinsel olduğu kadar tamamen teknik) vurgulayan ortak bir program hazırladılar. Personel eğitimi bu belgede gündeme getirilen ilk temel noktadır. Amaç, sivil havacılar tarafından farklı olarak askeri pilot lisansına yol açan özel eğitimler verebilecek yeni eğitim merkezleri oluşturarak pilot sayısını arttırmaktı. Buna ek olarak Roques, silahlı kuvvetlerin tüm branşlarından bu subayların idari durumlarını netleştirmek amacıyla “hors cadres” olarak adlandırılan kadrolara

⁷ Önder, a.g.m., s. 527-528.

⁸ Charles-Louis Trémeau (1849-1915): Fransız general.

⁹ Pierre Auguste Roques (1856-1920): Fransız general.

¹⁰ Jean Jules Brun: Fransa Savaş Bakanı (24 Nisan 1849-23 Şubat 1911).

¹¹ Marie Catherine Villatoux, “De l'inspection permanente de l'aéronautique à la direction de l'aéronautique (1910-1914): Histoire D'une Institutionnalisation de L'arme Aérienne”, *Revue Historique des Armées*, S.4, 2003, s.10-12; Colonel X, “Les Grandes Maneuvres De 1910”, *La Petit Journal*, 9 Eylül 1910, s. 1; Paul Erio, “La Premiere Journee Des Manoeuvres”, *Le Journal*, 10 Eylül 1910, s. 1.

yerleştirilmelerini, ancak sayılarının kesin olarak sabitlenmeyip her yıl Finans Kanunu ile belirlenmesini önermiştir. Ordunun uçak alımını hızlandırmak amacıyla teknik konular ayrı bir bölümde ele alınmıştır. Çeşitli imalatçıların birbirleriyle rekabete sokulmasını ve Chalais laboratuvarı ile Vincennes kuruluşunun kendi uçaklarını incelemekle görevlendirilmesini tavsiye etmiştir. (Silahlar, telsiz, fotoğrafçılık, vb.) Askeri bir bakış açısıyla geliştirilmiştir. Dikkat çekici bir şekilde, Roques ve meslektaşları doktrinel sorunlara gerçek bir pragmatizmle yaklaştılar. Uçaklara verilebilecek görev türlerini netleştirmek için uçakların tüm manevralara dahil edilmesi gerektiğini vurgulamışlardır.”¹²

Manevralarda görev yapan tarihçilere ve subaylara da manevralar sürecinin katkısı mühimdi. Bilhassa Birinci Dünya Savaşı öncesinde;

“Fransız ordusunda yer alan subaylar ve tarihçilerin mesleklerine dair önemli derslerle doluydu. Yüzbaşı Baudout, Tarih bölümünde kaldığı süre boyunca, geçmişteki savaşları incelemesinin yanı sıra Picardie’deki manevralar sırasında rehber olacak doğru bir savaş tablosu oluşturulmasını da sağlamıştır.”¹³

Birinci Dünya Savaşı’ndan dört yıl önce gerçekleşen Picardie Manevraları, dünya tarihinin göreceği bu ilk cihan harbinin adeta simülasyonu gibi olmakta ve askeri teçhizatın tanıtımı noktasında da uçak gibi yeni araçların öneminin fark edildiği bir manevra olarak tarihteki yerini almaktadır. Yapıldığı dönem dikkate alındığında Picardie Manevraları, askerî tarih açısından önemli dönüm noktalarından birini teşkil etmiş ve bundan sonra savaşlarda kullanılan teçhizat konusunda önemli bir değişim yaşanmasına etki etmiş ve de uçakların önemiyetinin arttığı bir sürecin başlangıcı olmuştur.

Picardie Manevralarına Dair Bilgilerin Değerlendirilmesi ve Manevralar Süreci

Picardie Manevraları ile ilgili kaynaklar incelendiğinde göze çarpan sıkıntılar; manevranın ve tatbikat tarihlerinin farklılığının yanı sıra manevra yönetiminden sorumlu olanlar ve bu manevralara ülkeler

---

¹² Villatoux, a.g.m, s. 10-12.

¹³ Michaël Bourlet, “Les officiers de la Section Historique de L’état-Major de L’armée et la Grande Guerre”, *Revue Historique des Armées*, S. 231, 2003, s.7

nezdinde katılan temsilcilerin toplu ve doğru bir şekilde veren bir kaynağın olmamasıdır. Ayrıca manevralar sırasında ölümcül bir kaza yaşandığına dair birçok kaynaktan geçen bilginin de yanlış olduğu bu makale için yapılan araştırmalar sonucunda tespit edilmiştir. Birinci Dünya Savaşı öncesinde böylesine önemli bir manevraya ait mühim bilgilerin net bir şekilde ve toplu bir halde bulunmaması, oldukça dikkat çeken bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır.

Picardie Manevraları'nın yönetimi konusunda Türk kaynaklarında General Foch ismi geçmektedir.¹⁴ İlk başta Picardie Manevraları'nın yönetiminde düşünülen isim manevraların da hazırlayıcısı konumunda bulunan General Trêmeau idi; ancak General Trêmeau'nun yaşadığı sağlık problemi buna engel olmuş ve manevralar General Michel¹⁵ yönetiminde gerçekleşmiştir.¹⁶

Picardie Manevraları, General Meunier yönetimindeki mavi takım ile General Picquart yönetimindeki kırmızı takımın mücadelesinden oluşmaktadır. Picardie Manevraları'nın ana teması ise şudur:

“Doğudan (Alman mı?) bir düşmanın Flandre ve Champagne’ a girmiş olduğu, Normandiya’ da mavi bir ordunun karaya çıktığı ve bu kuvvetlerin büyük kısmının Rouen çevresinde toplandığı buna karşılık Amiens’den gelen kırmızı (Fransız) bir ordunun bu ilerleyişe karşı koyacağı düşünülüyordu”.¹⁷

Kısacası General Meunier’in yani 3. Kolordunun 2. Kolorduyu yani General Picquart yönetimindeki orduyu yok etmek amacıyla harekete geçmesi ve Amiens’ten gelen kırmızı ordunun, yani 3. Kolordunun, bu ilerleyişe engel olması amaçlanmıştır.

¹⁴ Zübeyir Batur, *Gökyüzü Savaşçıları Dünya-Türk Havacılık Tarihi*, Kastaş Yayınları, İstanbul, 2019, s. 31.

¹⁵ Tümgeneral Michel: Yüksek Savaş Kurulu Üyesi (1910 Büyük Ordu Manevraları Müdürü)

¹⁶ Colonel X, “*Les Grandes Maneuvres De 1910*”, *La Petit Journal*, 9 Eylül 1910, s. 1; Paul Erio, “*La Premiere Journee Des Manoeuvres*”, *Le Journal*, 10 Eylül 1910, s. 1.

¹⁷ “*Die französischen Armeemanöver in der Picardie 1910*”, *Allgemeine Schweizerische Militärzeitung = Journal Militaire suisse = Gazzetta Militare Svizzera*, 1910, S. 52, s. 429-430.

Picardie Manevraları hem manevraların hazırlanışı hem sonuçları itibarıyla Fransa'nın, 1871 yılında Almanya karşısında aldığı yenilgi ve bu ağır yenilgi sonucu Alsace-Lorraine'in kaybedilmesinin yarattığı psikolojik baskıya reaksiyon gösterebilmesini ve bu ağır baskıdan oldukça güçlü bir şekilde dönebilmesini sağlamıştır. Picardie Manevraları'nda kullanılan 14 uçak ve 4 zeplin muhafazası için Briot, Formery ve Poix'teki üç özel park alanı kullanılmıştır.¹⁸ "Briot-Aviation" adı verilen hangarlarda 100 beygir gücündeki Colonel Renard ve Libertê, 60 beygir gücündeki Zodiac ve 200 beygir gücündeki Clement-Bayard gibi bu tatbikatlarda kötü izlenimler bırakarak sert eleştirilere maruz kalarak bazı kaynaklarda ölümü bile ilan edilen zeplinler yer almıştır.¹⁹ Fransa'nın uçaklarıyla, zeplinleriyle, manevralarda askerlerin beslenme ihtiyacını giderebilmek için yiyeceklerin taşınması, saklanması ve bunun için kullanılan araç-gereçler, manevraların meydana geldiği arazinin büyüklüğü ve genişliği, T.S.F.²⁰ (Télégraphie sans fil) gibi iletişim araçlarının kullanımı büyük bir amaca yönelikti.²¹ Büyük amacın sadece Almanya'ya karşı psikolojik bir yıpratma veya güç göstergesi olmadığı anlaşılmakta olup Mustafa Kemal

---

¹⁸ Denis Albin, "Les Grandes Manoeuvres De Picardie De Septembre 1910", http://albindenis.free.fr/Site_escadrille/Grandes_Manoeuvres1910.htm, Erişim Tarihi: 8 Ağustos 2024.

¹⁹ Paul Erio, "La Premiere Journee Des Manoeuvres", Le Petit Journal, 10 Eylül 1910, s.1; Vincent Mariet, Bruno Marnot, "Rocheftort Dans La Grande Guerre L'aërostation et les ballons de la Marine", Université de la Rochelle, 2015-2016, <https://www.ville-rocheftort.fr/sites/default/files/Mediatheque/Services/Culture/Archives/Bourse%20C3%A9tudes%2014%2018/M%C3%A9moire%20L'a%C3%A9rostation%20C3%A0%20Rocheftort%20201914-1918.pdf>, s.20, Erişim Tarihi: 8 Ağustos 2024; "L'ÂREONATIQUE AUX MANOEUVRES: Les dirigeables sont prêts", *La Lanterne : Journal Politique Quotidien*, 10 Eylül 1910, s.2; Denis Albin, "Les Grandes Manoeuvres De Picardie De Septembre 1910", http://albindenis.free.fr/Site_escadrille/Grandes_Manoeuvres1910.htm, Erişim Tarihi: 8 Ağustos 2024.

²⁰ T.S.F.: Radyotelgraf veya telsiz telgraf.

²¹ "Die französischen Armeemanöver in der Picardie 1910", *Allgemeine Schweizerische Militärzeitung = Journal Militaire Suisse=Gazetta Militare Svizzera*, 1910, S.53, s.440-441; 1910 *Les Grandes Manoeuvres De Picardie Autour de Grandvilliers Dans un Périmètre Compris Entre Grevecoeur, Marseille-En-Beauvaisis Songeons et Formere*, Editions Delattre, Grandvilliers, 2010, s. 1-62.

Atatürk'ün de dediği gibi büyük çaplı savaşın hazırlıklarının yapılmasına yönelikti ve bu savaşta Osmanlı Devleti' de büyük bir tehlike altındadır.²²

Bu manevralarda ayrıca askerlerin çitlerle kaplı ve oldukça geniş bir araziye uyum süreçleri, zihinsel ve bedensel sınırlarını zorlayan ve aşan durumlara karşı dayanıklılıkları, hareket etme kabiliyetleri ve operasyonların yürütülmesinde operasyonları özgürce yapabilecekleri bir ortam sağlanarak, komutanlık becerileri test edilmiştir.²³ Nitekim manevra fikrinin General Michel tarafından daha önce duyurulmaması ,sır gibi saklanması ve manevra fikrinin 12 Eylül 1910'dan 1 gün önce akşam saatlerinde mavi ordu ve kırmızı ordunun liderleri olan General Meunier ve General Picquart'a haber verilmesi de manevranın amacına, ruhuna ve doğasına uygun olarak böyle bir kararın verildiğini ve planlandığını ortaya koymuştur.²⁴ Kısacası bilinçsizce yapılmış bir eylem değildi aksine düşünülmüş bir eylemdi. Dolayısıyla bu manevralarda bilinçsizce bir hareket gerçekleştirilmemiş ve bilhassa tatbikatlar için oluşturulmuş iki grubun komutanlarının becerilerinin test edilmesi ve olası bir savaş durumunda ne yapacaklarının görülmesine dair bir çalışma yapılmıştır.

Picardie Manevraları 60 bin askerın katılımıyla gerçekleşmişti ve yedek askerlerden de yararlanılmıştı:

"Manevralara katılan alaylar arasında, depo komutanı yarbay ve eyalet taburunun şefinin, bu eyalet taburuna ek olarak, depoya tek bir tahliye olmaksızın ve beş uzun toplama aşamasına rağmen, iki Paris taburuna yönelik 800'den fazla yedek askerden oluşan bir kolu alaylarına getirdiği bir Paris alayından bahsedebiliriz."²⁵

Manevraların meydana geldiği arazinin çetin şartlarına rağmen bölgenin hazır bir hale getirilmesi, planlanması, askerlerin günlerce

²² Okyar, a.g.e., s.127; Önder, a.g.m., s. 531; Özkurt, a.g.t., s. 64 ; Sinan Meydan, Akl-ı Kemal: Atatürk'ün Akıllı Projesi, C. 4, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2018, s. 29.

²³ 1910 *Les Grandes Manoeuvres de Picardie autour de Grandvilliers*, s. 24-62; Paul Erio, "La Premiere Journee Des Manoeuvres", Le Journal, 10 Eylül 1910, s.1.; "Die französischen Armeemanöver in der Picardie 1910", *Allgemeine Schweizerische Militärzeitung = Journal Militaire Suisse=Gazetta Militare Svizzera*, 1910, S.53, s. 436.

²⁴ "Die Französischen Armeemanöver in der Picardie 1910", *Allgemeine Schweizerische Militärzeitung = Journal militaire suisse = Gazetta Militare Svizzera*, 1910, S.52, s. 430.

²⁵ 1910 *Les Grandes Manoeuvres De Picardie Autour de Grandvilliers*, s. 24.

süren tatbikat ve arazinin genişliğine bağlı olarak yürüme mesafesinin fazla oluşu, yeme-içme ve barınma gibi ihtiyaçlarının tam olarak karşılanamaması gibi problemler dahi manevraları gerçekleştiren kadronun konsantrasyonunu bozmaya yetmemiş, manevrayı gerçekleştirilmeye daha sıkı bir şekilde odaklanılmıştı.²⁶

Picardie Manevraları, uçakların ehemmiyetinin fark edilmesi yönünden önemli olmakla beraber hâlâ Picardie Manevraları'na kadar değerli olacaklarına dair tam bir güven oluşmamıştır. Dünya savaş tarihine bakıldığında, savaşlarda hava saldırılarının öneminin bu tatbikata kadar anlaşılmadığı açık bir şekilde görülmektedir. Bu soru işaretleri Picardie Manevraları ile birlikte çözülecek ve değerli olduğu anlaşılacaktır. General Brun hariç diğerleri ise bu konuda tamamen kararsız bir tutum sergilemekteydi:

“Hava saldırılarının askeri faydası son derece tartışmalıdır. Uçakların ne tür hizmetler sağlayacağı bugün çok net değil. Kesinlikle kullanılacaklar. Ama nasıl ve ne ölçüde? Henüz bilmiyoruz. Sağlıklı bir yargıya varmak için bir miktar durulma gerekiyor. Tek söyleyebileceğimiz, sorunun sorulmuş olduğu. Çözüm bulunmayı bekliyor. En azından memurlarımız bunu arıyor. Çok sıkı çalışıyorlar, zekâ ve cesaret gösteriyorlar. General Brun onları elinden geldiğince ve herkesin beklediğinden daha fazla cesaretlendirdi. Onun işbirlikçileri, coşkudan yoksun olan ve pilotların coşkusunu teşvik etmek yerine engelleyen mühendis subaylardı. Ne General Roques ne de Albay Hirschauer fanatikti. Basından aldıkları abartılı övgülere rağmen astlarını ısıtmak yerine soğuttular.”²⁷

12-18 Eylül 1910 tarihleri arasında meydana gelen ve gidişatında istihbarat açısından uçağın ön plana çıktığı ve damga vurduğu bu tatbikatların karargâhı ise Grandvilliers'dir.²⁸ Uçakların manevralardaki etkisi ve belirleyiciliği, kimsenin beklemediği ve şaşırtan bir durumdu. Uçaklar konusunda soru işaretlerinin olduğu bir ortamda uçakları kullanan pilotlar, oldukça az bütçeyle aldıkları eğitimle Picardie Manevraları'nda uçak kullanma sanatını büyük bir beceriyle yerine

---

²⁶ 1910 *Les Grandes Manoeuvres De Picardie Autour de Grandvilliers*, s. 2- 62.

²⁷ “Chronique Française”, *Revue Militaire Suisse*, 1910, S. 9, s.738.

²⁸ 1910 *Les Grandes Manoeuvres De Picardie Autour de Grandvilliers*, s.78.

getirmişlerdir.²⁹ Uçakların manevralardaki rolleri komutanlar tarafından da fark edilmiş ve vurgulanmıştır. Rüzgâr gibi kötü hava şartlarına karşı dayanıklılığı, savaş koşullarına zeplinlere göre daha fazla uyum sağlayabilmesi, atıklık, zeplinlerin ise askeri operasyonlarda zaman, hantallık, iş gücü ve maliyet olarak ağır bir yük bindirmesi gibi sebeplerden dolayı, uçakların zeplinlerden daha avantajlı olduğunun anlaşılmasının yanı sıra, Picardie Manevraları boyunca 14 uçağın hepsi de görevlerini başarıyla yerine getirmiş ve bu tatbikatların baş aktörü olmuştur.³⁰

Bu manevraların özellikle istihbarat noktasında faydası ön plana çıkmaktadır. Örnek olarak 13 Eylül’de Subay Mênard’ın pilotluk yaptığı çift kanatlı uçakla Teğmen Sido’nun General Meunier’in ordu birlikleri hakkında ayrıntılı şekilde keşif yaparak General Picquart’ı bilgilendirmesi gibi Teğmen Sido’nun yanı sıra Brugnières, Aquaviva, Maifert de Caumont, Breguet, Hugony, Madiot, Paulhan ve Latham’ın düşmanlar hakkında ayrıntılı bilgi vererek vazifelerini layığıyla gerçekleştirmeleri uçağın savaşlardaki mühim rolünü kanıtlar nitelikteydi.³¹ Özellikle Latham’ın hakemlere verdiği bilgiler o kadar ayrıntılıydı ki zekası ve hafızası ile dikkat çekmiş, General Michel vasıtası ile Cumhurbaşkanı M.Fallières ile görüşmesi sağlanmış ve Konsey Başkanı tarafından da takdir edilmiştir.³²

---

²⁹ Institut d'histoire des Conflits Contemporains, Service Historique de l'armée de l'air, Charles Christiane, Guy Pedroncini, Claude Carlier "Adaptation de l'arme aérienne aux conflits contemporains et Processus d'indépendance des Armées de l'air des Origines à la fin de la Seconde Guerre Mondiale" <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k1002031b>, s. 41, Erişim Tarihi: 17 Aralık 2024.

³⁰ Lambda, "Les Grandes Manœuvres de Picardie et l'aviation", *Omnia: Revue Pratique des Sciences*, S. 247, 1910, s. 283; Les Grandes Manœuvres De Picardie autour de Grandvilliers, s. 48; Denis Albin, "Les Grandes Manœuvres De Picardie De Septembre 1910", http://albindenis.free.fr/Site_escadrille/Grandes_Manoeuvres1910.htm, Erişim Tarihi: 8 Ağustos 2024.

³¹ 1910 Les Grandes Manœuvres De Picardie autour de Grandvilliers, s. 48.

³² Jacques Lardy, "Histoire de la Semaine: Les Manœuvres de Picardie", *Les Annales Politiques et Littéraires*, S. 1422, 1910, s.310.

Picardie Manevraları bize göstermiştir ki istikbalin tayininde uçaklar söz sahibi olacaktır. Bu manevralar, Fransızlar açısından savaşlarda uçağın etkili bir şekilde kullanımı, üstleneceği rol ve vazifeler hakkında soru işaretlerini ortadan kaldırarak netleştirmiş ve ileride havacılık alanında yürütülen çalışmalara hız verilerek resmileşmesinde bir dayanak noktası oluşturmuştur.

Picardie Manevraları, uçakların yanı sıra süvari, uçak ve zeplin karşıtı araçlar olan arabalara monte edilen mitralyözler ve Picardie Manevraları sırasında kullanılmak üzere Puteaux'daki topçu atölyelerinde³³ oluşturulan 75 mm'lik toplarla donatılan otomatik toplar hakkında, gözlem yapma imkânlarını da vermiştir.³⁴ Acaba uçaklardan dolayı artık süvarilere gerek yok muydu ve süvariler önemini yitirecek miydi? Hava koşullarının iyi oluşu bu gibi sorulara cevabı kolaylaştırmış ve net bir sonucun ortaya çıkışını sağlamıştır.³⁵ Uçaklar ve zeplinlerin etkili bir şekilde görevlerini yapabilmemesinin hava şartlarına bağlı oluşu yine de süvarilerin Fransız ordusu açısından mühim bir yere sahip olduğunu ortaya koymuştur. Sadece bununla sınırlı kalmamış, ayrıca uçakların belli bir yükseklikte olması, onların süvariler kadar ayrıntılı bir keşif yapma olasılığını azaltmakta; yani detayların fark edilmesine engel teşkil etmektedir. Yoğun bitki örtüsünün bulunduğu yerlerde ve kapalı alanlarda keşif yapma görevini uçakların gerçekleştirememesi nedeniyle, ayrıntılı ve taktiksel keşiflerde süvarilerin uçaklara göre daha avantajlı olduğu anlaşılmıştır.³⁶ Yani, süvariler, uçakların uzak mesafeden gözlem yapmanın zorluğundan dolayı ortaya çıkabilecek hataları en aza indirerek daha doğru bir şekilde istihbarat elde edebileceklerdi. Kısacası Picardie Manevraları ile birlikte uçakların ve süvarilerin istihbarat

---

³³ "Die Französischen Armeemanöver in der Picardie 1910", *Allgemeine Schweizerische Militärzeitung = Journal Militaire Suisse=Gazetta Militare Svizzera*, 1910, S.53, s.436.

³⁴ "Le Président de la République Assistera Aujourd'hui Aux Grandes Manoeuvres De Picardie: L'auto – Cannon et l'auto-Mitrailleuse", *Le Petit Journal*, 14 Eylül 1910, s.1; Lambda, a.g.m., s.283-284; "Die Französischen Armeemanöver in der Picardie 1910", *Allgemeine Schweizerische Militärzeitung = Journal Militaire Suisse=Gazetta Militare Svizzera*, 1910, S. 53, s. 435-440.

³⁵ 1910 *Les Grandes Manoeuvres De Picardie Autour de Grandvilliers*, s. 42-43.

³⁶ 1910 *Les Grandes Manoeuvres De Picardie autour de Grandvilliers*, s.42-43.

verilerinin birleştirilmesiyle savaş sırasında önemli bir avantaj sağlanacağı anlaşılmıştı.

Tablo 1: 12-18 Eylül 1910 Tarihleri Arasındaki Manevralara Katılan Uçaklar ve Uçakları Kullanan Subayların Dağılımı.³⁷

1. Genel Karargâh	2. Kolordu (Kırmızı Takım)	3. Kolordu (Mavi Takım)
Grup Lideri	Grup Lideri	Grup Lideri
Yüzbaşı Marie	Yüzbaşı Hugoni (Farman çift kanatlı uçak)	Teğmen Bellanger
Pilotlar	Pilotlar	Pilotlar
Yedek Teğmen Bréguet (Breguet tip 2 isimli uçak)	Teğmen Mailfert (Farman adlı çift kanatlı uçak)	Yüzbaşı Letheaux (Henri Farman)
Yedek Teğmen Paulhan (Henry Farman adlı uçak)	Teğmen Jacques Nompar de Caumont-la-Force (çift kanatlı Somme adlı uçak)	Teğmen Bellenger (Blériot tek kanatlı uçak)
Gözlemciler	Teğmen Paul Aquaviva (tek kanatlı Blériot adlı uçak)	Teğmen Maillols (çift kanatlı Wright adlı uçak)
Kaptan Madiot	Gözlemciler	Teğmen Letheux (çift kanatlı Henry Farman adlı uçak)

³⁷ "L'ouverture Des Hostilités Aux Moneuvres De Picardie:La Répartition des Pilotes", *Le Matin: Derniers Télégrammes De La Nuit*, 10 Eylül 1910, s.2; Claude Thollon-Pommerol, *L'aviation aux Manoeuvres d'avant-guerre, 1910-1913*, Thollon-Pommerol éditeur, Saint-Claude, 2012, s. 5-11; Denis Albin, "Les débuts de l'aviation militaire française Année 1910", http://albindenis.free.fr/Site_escadrille/debut_aviation_militaire2.htm, Erişim Tarihi: 13 Ağustos 2024. (Tablo, kaynaklarda parça parça yer alan bilgilerden toplanarak oluşturulmuştur)

Kaptan Marconnet	Yüzbaşı Hugoni	Teğmen Lafont (çift kanatlı Henri Farman adlı uçak)
Teğmen Vuillerme (Subay eksikliği durumunda)	Teğmen Baugnis	Gözlemciler
Teğmen Jost (Subay eksikliği durumunda)	Teğmen Sido	Teğmen Yenge
Louis Paulhan (çift kanatlı Henry Farman adlı uçak)	Teğmen Caumont (yolcu olmayacaktır) (Çift Kanatlı Sommer)	Teğmen Lucca
Sapeurs		Teğmen Saunier
Latham (tek kanatlı Antoinette adlı uçak)		
De Robillard(tek kanatlı Antoinette adlı uçak)		

Bu tatbikatlarda pek de parlak görüntü vermeyen ve ikinci sınıf durumuna düşen zeplinlerin ise hâlâ önemli olduğu aşikârdır. “Les Grandes Manoeuvres De Picardie Autour De Grandvilliers ”adlı kitapta belirtilen görüşe göre zeplinlerin uçaklardan daha fazla mesafe alabildiği (yaklaşık 500 metre) ve uçakların ise katedilen mesafe bakımından sınırlı düzeyde olduğu ifade edilmektedir.³⁸

Picardie Manevraları Sırasında Yaşanan Kaza

Katılımcıların iyi bir şekilde karşılandığı ve halk tarafından da geniş katılımın sağlandığı Picardie Manevraları, halkın da katkılarıyla coşkulu

³⁸ 1910 Les Grandes Manoeuvres De Picardie autour de Grandvilliers, s. 48.

bir şekilde gerçekleştiği gibi zafer kemerleri (takları) dikilmek ve süslemeler yapılmak suretiyle şölen havasında geçmiştir.³⁹ 14 Eylül 1910 yılında Cumhurbaşkanı M. Fallières'in geleceği haberinden dolayı bütün bu büyük çaplı hazırlıklar yapılmış ve bu tatbikatları izlemek üzere gelen temsilcilerle Cumhurbaşkanı yemek yemiş ve sohbet etmiştir.⁴⁰

Picardie'de gerçekleştirilen tatbikatlara katılan 28 ülke içerisinde Osmanlı Devleti'nin temsilcileri de yer almıştır.⁴¹ Fransızlar tarafından 12-18 Eylül 1910 yılında düzenlenen ve Birinci Dünya Savaşı süreci hakkında ipuçlarını barındıran manevraları izlemek amacıyla, Ali Fethi (Okyar), Mustafa Kemal (Atatürk) ve Selâhattin (Köseoğlu) katılmıştır. Ali Rıza Paşa'nın sağlık durumu elverişli olmadığı için katılmamıştır.⁴²

Bu tatbikatlarda doğruluğu tespit edilemeyen konulardan biri de, yaşanan kaza sonucu iki pilotun öldüğüne dair Türk kaynaklarında geçen hadisenin akıbeti konusunda başka kaynaklarda yer almayan bir bilgiye yer verilmiş olmasıdır. Mehmet Önder'in eserinde yer verilen ifade şudur:

“Picardie Manevraları'nın ikinci günü, manevra alanı üzerinde alçaktan uçan iki uçak çarpıştı. Pilotları öldü. Çarpışmada parçalanan uçaklardan biri Atatürk'ün hemen az ötesine düşmüştü. Atatürk sekiz on metre daha ileri hatlarda bulunsaydı feci bir kazaya kurban gidebilirdi. Bu olay, Türk heyetini de yabancı gözlemcileri de fazlasıyla üzdü. Atatürk'e geçmiş olsun dediler.”⁴³

³⁹ Pauline Defoix , “Il y a 110 ans, Grandvilliers était le Centre des Grandes Manœuvres de Picardie”, https://actu.fr/hauts-de-france/grandvilliers_60286/il-y-a-110-ans-grandvilliers-etait-le-centre-des-grandes-manoeuvres-de-picardie_36270172.html, Erişim Tarihi: 8 Ağustos 2024; Aux Manœuvres De Picardie: Nos Aviateurs ont été Hier, à l'honneur, *La Petit Journal*, 15 Eylül 1910, s. 1-2.

⁴⁰ Aux Manœuvres De Picardie: Nos Aviateurs ont été hier, à l'honneur, *La Petit Journal*, 15 Eylül 1910, s. 1-2; ,M.Fallières aux Grandes Manœuvres de Picardie, *La Petite Gironde: Journal Républicain Quotidien*, 15 Eylül 1910, s.2.

⁴¹ Pauline Defoix , “Il y a 110 ans, Grandvilliers était le Centre des Grandes Manœuvres de Picardie”, https://actu.fr/hauts-de-france/grandvilliers_60286/il-y-a-110-ans-grandvilliers-etait-le-centre-des-grandes-manoeuvres-de-picardie_36270172.html, Erişim Tarihi: 8 Ağustos 2024.

⁴² Önder, a.g.m, s. 528.

⁴³ Önder, a.g.m, s. 530.

Mehmet Önder'in eserinde yer verdiği bu ifadelerden hareketle böyle bir kaza olup olmadığını ve Mustafa Kemal'in böyle bir durumu yaşayıp yaşamadığını yabancı kaynaklar nezdinde araştırdığımızda, Picardie Manevraları sırasında ölümlü sonuçlanan bir kazanın yaşanmadığı ancak bir uçak kazasının meydana geldiği tespit edilmiştir. Le Journal Gazetesi 10 Eylül 1910 tarihli nüshasında "Korkunç Bir Kaza" adlı bir başlık ile bu olayın detaylarını okuyucularına aktarmaktadır:

"Poix'e uçuşması gereken Subay Meynard, uçağını havalandırmadan önce öğleden beri rüzgârın hafiflemesini bekliyordu. Saat 5'te, rüzgârın hâlâ oldukça kuvvetli olmasına rağmen kalkmaya karar verdi. O sırada hangarların etrafında yüzlerce izleyici bulunuyordu ve onların varlığı manevrayı ciddi şekilde engelliyordu. Subay Ménard, çift kanatlı uçağa bindiğinde ve Yüzbaşı Hugoni de onun yerini aldığı anda, pervane çalıştırıldı ve uçak hızla yaklaşık otuz metre yüksekliğe çıktı. Meynard hemen Briot'a 17 kilometre uzaklıktaki Poix köyüne doğru havalanır. Uçak sorunsuz bir şekilde çalışmaktadır ve kalkışa tanık olanlar pilotun rüzgâr nedeniyle kontrolü sağlayamadığını fark etmişlerdir. Gerçekten de uçak 400 ya da 500 metre uçtukten sonra hangarına geri dönecekmiş gibi döndü. Hangarın üzerine çıktıktan sonra Poix istikametine yöneldi, ancak bir dakika sonra uçağın aniden alçaldığını ve yerden yaklaşık yirmi metre yukarıda durduğunu, ardından da yere çakıldığını gördük. Avrupalılar çift kanatlı uçağın düştüğü yere koşarak "Öldürüldüler" diye bağırdılar. Neyse ki bir şey olmadı. Subay Menard ve Yüzbaşı Hugoni yara almadı."⁴⁴

Bu yaşanan kazadan, La Petit Journal adlı gazetede de benzer ifadelere yer verilerek bahsedilmiştir.⁴⁵ Kazaya dair bilgi aktaran dönemin Fransız gazetelerinde kazadan bahsedilip ölümcül olmadığı ifade edilirken ve de Mustafa Kemal'in kazayı yaşayanlardan biri olmamasına rağmen Türk literatüründe kimi yazarlar tarafından farklı şekilde bir aktarım yapıldığı anlaşılmaktadır. Ali Rıza Paşa'nın katılmadığı manevralarla ilgili Sinan Meydan'ın yazmış olduğu eser

---

⁴⁴ Paul Erio , "La Premiere Journee Des Manoeuvres", *Le Journal*, 10 Eylül 1910, s. 1.

⁴⁵ "Les Grandes Manoeuvres ont Commencé: Qu'est Devenu le Lieutenant?", *La Petit Journal*, 10 Eylül 1910, s. 1.

dahil olmak üzere bazı kaynaklarda ona atfedilerek yer verilen şu ifade ilgi çekicidir:

“Manevranın sonunda, daha çocukluk çağında olan uçaklarla gösteriler yapıldı. Bundan sonra manevraya katılan yabancı subaylardan isteyenlerin bu uçaklara bindirileceği bildirildi. Ben de hemen uçaklardan birine doğru yöneliyordum ki General Ali Rıza Paşa bileğimden tuttu. ‘Bilmediğin aş, ya karın ağrıtılır ya baş,’ diye beni uyardı. Uçağa benim yerime başka ülkeden bir subay bindi. Bu uçak havada bir dönüş yaptıktan sonra çakıldı. Ölümünden kurtulmuştum.”⁴⁶

Tatbikata ilişkin bu hatıradaki bilgiler manevralara ilişkin kaynaklarla incelendiğinde gerçekte örtüşmemektedir. 12-18 Eylül 1910 tarihleri arasında havacılıkla ilgili ölümcül bir kazadan söz eden herhangi bir veri yoktur.⁴⁷ Ali Rıza Paşa'nın bu manevralarda yer almaması da bu iddiayı çürüten başka bir durumdur. Mustafa Kemal ise bu uçağa binmeme hadisesini hiç yaşamamıştır. Şu ana kadar yaptığımız yabancı kaynak literatür taramasında fark ettiğimiz bir diğer durum ise; bu tatbikatlara katılan Osmanlı heyetinden neredeyse söz edilmemesidir. Sadece “1910 Les Grandes Manoeuvres De Picardie autour de Grandvilliers” adlı kitabın bir yerinde Ali Fethi, Selahaddin Bey ve Mustafa Kemal'in tatbikatlarda yer aldıklarından söz edilmektedir.⁴⁸

Picardie Manevraları savaş ciddiyetinde ve harp öncesi hazırlık amacına dönük olarak, ordu ve hakemler dahil olmak üzere bu tatbikatları hazırlayan kadronun yoğun bir şekilde çalışması ile Türk kaynaklarının verdiği bilgilerin aksine herhangi bir ölümlü durum yaşanmadan başarılı bir şekilde gerçekleştirilmiştir.⁴⁹ Ayrıca Fransa ve diğer devletler açısından da sonuçları itibarıyla basit bir manevra veya

⁴⁶ Meydan, a.g.e.,30-31; Özkurt, a.g.t., s. 60.

⁴⁷ 1910 Les Grandes Manoeuvres De Picardie autour de Grandvilliers, s. 48.

⁴⁸ 1910 Les Grandes Manoeuvres De Picardie autour de Grandvilliers, s.78.

⁴⁹ Aux Manoeuvres De Picardie: Nos Aviateurs ont été , hier , à l'honneur, La Petit Journal, 15 Eylül 1910, s. 2; “Die französischen Armeemanöver in der Picardie 1910”, Allgemeine Schweizerische Militärzeitung = Journal Militaire Suisse=Gazette Militaire Svizzera, 1910, S. 53, s. 439; Les Grandes Manoeuvres De Picardie Autour de Grandvilliers, s.3.

gösteri niteliğinde değildi. Aksine ülkelerin temsilcileri için kendi ordularının eksikliklerini fark edebilme ve bu eksiklikleri kapatabilme yönünde uyarı ve ders niteliğindedir. Konuyla ilişkili olarak Louis Gastine şu açıklamayı yapmıştır:

“Bizzat 1909’un sonundan itibaren bunu en popüler şekilde ilan etmiştik ama büyük askeri liderlerin gözlerini açmak için Picardie Manevraları’nın göz kamaştırıcı gösterisi gerekti.”⁵⁰ Nitekim Trablusgarp Savaşı ve Birinci Dünya Savaşı bu tatbikatların ne derece ciddi ve dersler çıkarılması gereken manevra olduğunu kanıtlamaktadır ki Trablusgarp Savaşı’nda uçaklar ve balonların kullanılması bu tatbikatların etkisi ile gerçekleşmiştir diyebiliriz:

“Yüzbaşı Carlo Piazza komutasında beş pilottan oluşan birlikte iki Bleriot, üç Nieuport, iki Farman ve iki Etrich tipi uçak olmak üzere toplam dokuz adet uçak bulunmaktadır. Uçakların her birine ait kendi hangarları bulunmaktadır. Bu uçaklara ilaveten dört balon göreve dâhil edilmiştir.”⁵¹ Picardie sonrasında gerçekleşen ilk savaş olan Trablusgarp, manevralarda öne çıkan uçakların kullanımının artarak devam edeceğini göstermektedir.

Sonuç

Picardie Manevraları’na ilişkin Türk kaynaklarında verilen bilgiler yabancı kaynaklarla karşılaştırıldığında tarihlendirme dahil olmak üzere içerik anlamında da bazı hatalarla karşılaşmış ve bu hususlara dair bu makalede yapılan değerlendirmelerle yanlış bilgilerin doğruları ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu sayede Birinci Dünya Savaşı öncesi önemli bir dönüm noktası olan Picardie Manevraları’nın daha iyi ve doğru bir şekilde aktarılması noktasında bir altyapı çalışması olarak düşünülebilir.

Picardie Manevraları ile birlikte uçağın istihbarat konusundaki potansiyeli anlaşılmış ve o tarihten sonra savaşlar içerisinde uçakların çok daha aktif bir şekilde kullanılacağını işaretini vermiştir.

Picardie Manevraları’nın yapıldığı dönem göz önüne alındığında Trablusgarp Savaşı’nın, Balkan Savaşları’nın ve Birinci Dünya Savaşı’nın hemen öncesinde gerçekleştirilmesi bir tesadüf değildir. Bu savaşların

---

⁵⁰ Louis Gastine, *L’A.B.C.De L’aviation: Biplans Et Monoplans*, Library Of Alexandria, s.172.

⁵¹ Abdullah Sami Tekin, “Trablusgarp Harbi ve Havacılık Tarihinde İlkler”, *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi*, c. 3, S. 2, 2020,s.22.

etkilerinin günümüz dünyasında dahi etkilerinin devam etmesi yönünden bu tatbikatlarda yaşananların bilinmesinin kıymetini bir kat daha artırmaktadır. Bu tatbikatlara dair literatür incelendiğinde tam bir netlik olmaması ve farklı anlatılara sahip olması (ölümcül kaza olduğu iddiası) da bunu desteklemektedir. Bilhassa Fransız gazeteleri ve Fransızca kaynakların kullanıldığı bu çalışma ile bir sis bulutu içinde kalmış bilgilerin açığa çıkarılması ve yanlış bilgilerin düzeltilmesi, bu manevraların öneminin anlaşılmasında etkili olması beklenmektedir. Picardie Manevraları içerisindeki tatbikatlar, adeta bir savaş simülasyonu denebilecek şekilde organize edilmiş ve dünyanın göreceği ilk dünya savaşı öncesinde dünya devletlerinin birbirlerini ve kendi imkânlarını test etme zemini olarak tarihe geçmiştir.

Kaynakça

Basın Kaynakları

Colonel X, “Les Grandes Maneuvres De 1910”, *La Petit Journal*, 9 Eylül 1910.

La Lanterne: Journal Politique Quotidien, 10 Eylül 1910.

Le Matin: Derniers Télégrammes De La Nuit, 10 Eylül 1910.

La Petit Journal, 10 Eylül 1910.

La Petit Journal, 15 Eylül 1910.

La Petite Gironde: Journal Républicain Quotidien, 15 Eylül 1910.

Le Petit Journal, 14 Eylül 1910.

Paul Erio, “La Première Journée Des Manœuvres”, *Le Journal*, 10 Eylül 1910.

Kitap ve Makaleler

1910 Les Grandes Manœuvres De Picardie Autour de Grandvilliers Dans un Périmètre Compris Entre Grevecoeur, Marseille-En-Beauvaisis Songeons et Formere, Grandvilliers, 2010.

Aydar, Orhan, *Uçan Süvariler*, Ankara, 1948.

Batur, Zübeyir, *Gökyüzü Savaşçıları Dünya-Türk Havacılık Tarihi*, İstanbul 2019.

Bourlet, Michaël, “Les Officiers de la Section Historique de l'état-Major de l'armée et la Grande Guerre”, *Revue Historique des Armées*, S. 231, 2003.

“Chronique Française”, *Revue Militaire Suisse*, 1910, S. 9.

Claude Thollon-Pommerol, *L'aviation aux Manoeuvres d'avant-guerre, 1910-1913*, Thollon-Pommerol éditeur, Saint-Claude, 2012.

“Die Französischen Armeemanöver in der Picardie 1910”, *Allgemeine Schweizerische Militärzeitung = Journal Militaire Suisse = Gazzetta Militare Svizzera*, S. 52, 1910.

“Die Französischen Armeemanöver in der Picardie 1910”, *Allgemeine Schweizerische Militärzeitung = Journal Militaire Suisse = Gazzetta Militare Svizzera*, S. 53, 1910.

Gastine, Louis, *L'a B.C. De L'aviation: Biplans et Monoplans*, Library Of Alexandria.

Kunter, Ajun, *Türk Hava Kuvvetleri Tarihi 1*, İstanbul, 2006.

Lambda, “Les Grandes Manoeuvres de Picardie et l'aviation, *Omnia: Revue Pratique des Sciences*, S. 247, 1910.

Lardy, Jacques, *Historie de la Semaine: Les Manoeuvres de Picardie*”, *Les Annales Politiques et Littéraires*, S. 1422, 1910.

Meydan, Sinan, *Akl-ı Kemal: Atatürk'ün Akıllı Projesi*, c. 4, İstanbul 2018.

Okyar, Ali, *Fethi Üç Devirde Bir Adam*, yay. haz. Cemal Kutay, İstanbul 1980.

Önder, Mehmet, “Atatürk Fransa Picardie Manevralarında”, *Erdem Dergisi*, 11/32, 1998.

Özkurt, Fatih, *Mustafa Kemal (Atatürk) Döneminde İcra Edilen Askeri Manevra ve Tatbikatlar*, Basılmamış Doktora Tezi, Konya 2013.

Pommerol, Claude Thollon, *L'aviation aux Manoeuvres d'avant-Guerre, 1910-1913*, Saint-Claude 2012.

Tekin, Abdullah Sami, “*Trablusgarp Harbi ve Havacılık Tarihinde İlkler*”, *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi*, 3/2 (2020), s.22.

Villatoux, Marie Catherine, “*De l'inspection permanente de l'aéronautique à la direction de l'aéronautique (1910-1914): Histoire d'une Institutionnalisation de l'arme Aérienne*”, *Revue Historique des Armées*, S. 4, 2003.

İnternet Kaynakları

Albin, Dennis, “Les Débuts de l'aviation Militaire Française Année 1910”, http://albindenis.free.fr/Site_escadrille/debut_aviation_militaire2.htm, Erişim Tarihi: 13 Ağustos 2024.

Albin, Dennis, “Les Grandes Manoeuvres De Picardie De Septembre 1910”, http://albindenis.free.fr/Site_escadrille/Grandes_Manoeuvres1910.htm, Erişim Tarihi: 8 Ağustos 2024.

Defoix, Pauline, “Il y a 110 ans, Grandvilliers était le Centre des Grandes Manoeuvres De Picardie”, https://actu.fr/hauts-de-france/grandvilliers_60286/il-y-a-110-ans-grandvilliers-etait-le-centre-des-

[grandes-manoeuvres-de-picardie_36270172.html](https://www.ville-rochefort.fr/sites/default/files/Mediatheque/Services/Culture/Archives/Bourse%20C3%A9tudes%2014%2018/M%20C3%A9moire%20L'a%20C3%A9rostation%20C3%A0%20Rochefort%20%201914-1918.pdf), Erişim Tarihi: 8 Ağustos 2024.

Mariet, Vincent ve Bruno Marnot , “Rochefort Dans La Grande Guerre L’aérostation et les ballons de la Marine”, Universite de la Rochelle,2015- 2016, <https://www.ville-rochefort.fr/sites/default/files/Mediatheque/Services/Culture/Archives/Bourse%20C3%A9tudes%2014%2018/M%20C3%A9moire%20L'a%20C3%A9rostation%20C3%A0%20Rochefort%20%201914-1918.pdf>, Erişim Tarihi: 8 Ağustos 2024.

Institut d'histoire des Conflits Contemporains, Service Historique de l'armée de l'air, Christiane, Charles , Guy Pedroncini ve Carlier,Claude “ Adaptation de l'arme aérienne aux conflits contemporains et Processus d'indépendance des Armées de l'air des Origines à la fin de la Seconde Guerre Mondiale” <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k1002031b>, Erişim Tarihi: 17 Aralık 2024.

Extended Abstract

The Picardie Maneuvers were held between September 9-18, 1910, and the exercises were held between September 12-18, 1910. These maneuvers, which took place in the city of Picardie, were intended to challenge the German maneuvers on the banks of the Rhine and not to be overwhelmed by the German maneuvers on the banks of the Rhine with its army, its aircraft and zeppelins, and the French automatic cannons equipped with Gatlin guns and 75 mm cannons, which were anti-aircraft-zeppelin vehicles. This is also evidenced by the fact that this selected area bordered the Germans. There is a significant information pollution regarding the Picardie Maneuvers. The Turkish sources on the Picardie Maneuvers have not dealt with the subject in detail in a way that reflects the importance of the subject and unfortunately, they have affected the understanding of the subject with erroneous information. One of the most prominent erroneous elements of the Picardie Maneuvers is the dating and this issue has caused confusion. In the works written, the date range of September 12-October 12, 1910 is given and incorrect information is given that the exercises were held between September 17-21, 1910. In the work written by Ali Fethi Okyar, there is a statement that the maneuvers lasted for three days. In the other works examined, a date range of September 14-18 is given.

Another source, Uçan Süvariler , written by Orhan Aydar, does not include the date and subject of the Picardie Maneuvers, but only gives information about the number of aircraft and balloons used. Unfortunately, even the names of the airplanes and airships that participated in these maneuvers are not included. When we look at the period in which the Picardie Maneuvers took place, it is seen that the policies carried out by the states and the tense political environment were a period in which the formation of the First World War was slowly taking shape. It is no coincidence that the Picardie Maneuvers coincided with such a time. As a matter of fact, the French saw the First World War as an opportunity to take back Alsace-Lorraine and viewed it as a “war of revenge”.

In the preparation process of the Picardie Maneuvers, which prioritized offensive, defensive and tactical understanding and led to very important results for the French, the maneuvers were carried out with the encouragement and efforts of General Trémeau, who was the preparer of the maneuvers, and General Roques, and the Picardie Maneuvers were approved by General Brun on September 8. When the sources on the Picardie Maneuvers are examined, the most striking problems are the differences in the dates of the maneuvers and the exercises, as well as the lack of a source that provides a collective and accurate account of those responsible for the management of the maneuvers and the representatives of the countries participating in these

maneuvers. In addition, as a result of the research conducted for this article, it was determined that the information in many sources that a fatal accident occurred during the maneuvers was incorrect. The name Ferdinand Foch is mentioned in Turkish sources regarding the management of the Picardie Maneuvers. The name Ferdinand Foch is mentioned in Turkish sources regarding the management of the Picardie Maneuvers. At first, General Trêmeau, who was also the preparer of the maneuvers, was thought to be in charge of the Picardie Maneuvers; however, General Trêmeau's health problems prevented this and the maneuvers were carried out under General Michel. The Picardie Maneuvers consist of the struggle between the blue team under General Meunier and the red team under General Picquart. The 14 airplanes and 4 airships used in the Picardie Maneuvers were stored in facilities in Briot, Formery and Poix. In the hangars called "Briot-Aviation", there were airships such as Colonel Renard and Libertê with 100 horsepower, Zodiac with 60 horsepower and Clement-Bayard with 200 horsepower, which left bad impressions in these exercises and were subjected to harsh criticism and even declared dead in some sources.

France's airplanes, zeppelins, the transportation and storage of food to meet the nutritional needs of the soldiers during the maneuvers, the size and width of the terrain where the maneuvers took place, and the use of communication tools such as T.S.F (Télégraphie sans fil) were for a great purpose. It is understood that the larger purpose was not only psychological attrition or a show of strength against Germany, but also preparations for a large-scale war. In these maneuvers, the soldiers' adaptation processes to a fenced and very large terrain, their endurance against situations that challenge and exceed their mental and physical limits, their ability to move, and their command skills were tested by providing an environment where they could freely carry out operations in the conduct of operations. As a matter of fact, the fact that the idea of the maneuver was not announced by General Michel beforehand, that it was kept secret and that the idea of the maneuver was informed to General Meunier and General Picquart, the leaders of the Blue Army and the Red Army, in the evening hours one day before September 12, 1910, reveals that such a decision was made and planned in accordance with the purpose, spirit and nature of the maneuver.

In short, it was not an unconscious act, but rather a deliberate one. Therefore, these maneuvers were not an unconscious act, but an exercise to test the skills of the commanders of the two groups formed especially for the exercises and to see what they would do in the event of a possible war. The Picardie Maneuvers involved 60,000 troops and made use of reservists. Despite the harsh conditions of the terrain in which the maneuvers took place, even the

problems such as the preparation and planning of the area, the soldiers' problems such as days of drills and the high walking distance due to the vastness of the terrain, and the inability to fully meet their needs such as food, drink and shelter were not enough to break the concentration of the staff carrying out the maneuvers, and they focused more tightly on carrying out the maneuvers.

While the Picardie Maneuvers were important in recognizing the importance of aircraft, there is still not full confidence that they will be as valuable as the Picardie Maneuvers. It is clear from the history of world warfare that the importance of air strikes in warfare was not realized until this exercise. Grandvilliers was the headquarters of the Picardie Maneuvers, in which aircraft were at the forefront of intelligence in the course of the exercises that took place between September 12 and 18. The influence and decisiveness of aircraft in the maneuvers was unexpected and surprising. In an environment where there were question marks about airplanes, the pilots who used the planes performed the art of using airplanes with great skill in the Picardie Maneuvers with the training they received with a very small budget. The role of aircraft in maneuvers was also recognized and emphasized by the commanders.

In addition to the understanding that airplanes were more advantageous than airships due to their resistance to bad weather conditions such as wind, their ability to adapt to war conditions more than airships, agility, and the fact that airships imposed a heavy burden in terms of time, cumbersomeness, labor force and cost in military operations, all 14 aircraft successfully fulfilled their missions during the Picardie Maneuvers and became the main actor of the Picardie Maneuvers. These maneuvers were particularly important in terms of intelligence. For example, on September 13th, Lieutenant Sido provided detailed information about General Meunier's army units in a biplane piloted by Officer Mênard, and in addition to Lieutenant Sido, pilots named Brugnières, Aquaviva, Maifert de Caumont, Breguet, Hugony, Madiot, Latham and Paulhan provided detailed information about the enemy.

For example, Latham's information to the referees was so detailed that he was noted for his intelligence and memory, and he was able to meet with President M. Fallières through General Michel and was appreciated by the President of the Council. The Picardie Maneuvers showed us that airplanes would have a say in determining the future. For the French, these manoeuvres clarified the effective use of aircraft in warfare, eliminated the question marks about the role and duties to be undertaken, and formed a basis for the acceleration and formalization of the work carried out in the field of aviation in the future. Ali Fethi (Okyar), Mustafa Kemal (Atatürk) and Selâhattin Bey (Köseoğlu) participated in the maneuvers organized by the French on

September 12-18, 1910, which gave clues about the First World War. Ali Rıza Pasha could not participate due to his health condition. There is no data mentioning any fatal aviation-related accidents between September 12-18, 1910. Another situation that we have noticed in our foreign literature review so far is that there is almost no mention of the Ottoman delegation that participated in the Picardie Maneuvers. Only in the book “1910 Les Grandes Manoeuvres De Picardie autour de Grandvilliers”, Ali Fethi, Selahaddin Bey and Mustafa Kemal are mentioned.

The Picardie Maneuvres were successfully carried out with the seriousness of war and towards their goals, without any fatalities, thanks to the hard work of the staff preparing the Picardie Maneuvres, including the army and the referees. Moreover, for the French and other states, it was not a simple maneuver or demonstration in terms of its results. On the contrary, it was a warning and a lesson for the representatives of the countries to realize the deficiencies of their own armies and to close these deficiencies.